

Динаміка загальної суми капітальних інвестицій та інвестицій в основний капітал носить зростаючий характер. Інвестиції в основний капітал становлять близько 80 % загальної суми капітальних інвестицій, до того ж частка цього показника по роках теж має зростаючу тенденцію, що є позитивним моментом.

На підприємствах України розроблення стратегії відтворення основних виробничих фондів сприятиме вирішенню комплексу основних завдань щодо підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності. Таким чином, формування стратегії відтворення основних виробничих фондів можна розглядати як складову системи управління виробничим потенціалом підприємства з огляду на їх значимість у господарській діяльності суб'єкта господарювання. Відтворення основних виробничих фондів відбувається в безперервному процесі здійснення різних його взаємозв'язаних форм – ремонту, модернізації та заміни окремих елементів засобів праці; технічного переобладнання, реконструкції та розширення діючих цехів, виробництв і підприємств загалом, а також спорудження нових аналогічних виробничих об'єктів. Необхідною передумовою нормального перебігу відтворювальних процесів є постійний облік ступеня спрацювання (старіння) та амортизації основних фондів. Вчасний ремонт, модернізація та зміна основних фондів відіграють велику роль у процесі підвищення ефективності виробництва. Забезпечення високих темпів розвитку і підвищення ефективності виробництва можливе лише за умови інтенсифікації відтворення та ліпшого використання діючих основних фондів підприємств. Ці процеси, з одного боку, сприяють постійному підтримуванню належного технічного рівня кожного підприємства, а з іншого – дають змогу збільшувати обсяг виробництва продукції без додаткових інвестиційних ресурсів, знижувати собівартість виробів за рахунок скорочення питомої амортизації й витрат на обслуговування виробництва та його управління, підвищувати фондовіддачу і прибутковість.

Література

1. Бондаренко О. Сучасні напрямки відтворення основних засобів/ Економіка: проблеми теорії та практики. – 2005, вип. 15. – С. 120-127.
2. Економіка підприємства: Підручник/ За заг. ред. С.Ф. Покропівного. – Вид. 2-ге, перероб. Та доп. – К.: КНЕУ, 2003. – 528 с.
3. Омельченко Л. Механизм обновления основных производственных фондов предприятия// Економіка: проблеми теорії та практики. – 2004, вип. 125. – С. 25-29.
4. Статистичний щорічник України за 2006 рік/ Держком. статистики України/ За ред. О.Г. Осауленка. – К.: Вид-во "Консультант". – 2007.

УДК 330.8

Ст. викл. І.Д. Чуліна – Волинський національний університет ім. Лесі Українки

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ І ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто підходи до побудови системи моніторингу підприємства. Проаналізовано складові побудови інструментарію системи, критерії, показники та індикатори процесу моніторингу.

*Senior teacher I.D. Chulipa – Volyn national university
named after Lesya Ukrainka*

Conceptual principles and basic principles of forming of the system of monitoring of enterprise

Going is examined near the construction of the system of monitoring of enterprise. The component constructions of tool of the system, criteria, indexes and indicators of monitoring process, are analysed.

Постановка проблеми. В умовах динамічного економічного середовища для управління поточними і стратегічними змінами спланованої діяльності важливу роль відіграє різна інформація, яка використовується для підтримки доцільних і ефективних управлінських рішень. Ускладнення характеру як виробничо-господарської, так і фінансової діяльності в сучасній економіці висуває нові вимоги до інструментів управління та методів дослідження й оцінки їх діяльності. В умовах реальної економіки, що склалися, будь-яке управлінське рішення повинно, очевидно, носити досажно перспективний характер, базуючись на оперативній інформації. У такому контексті своєчасний і випереджувальний характер інформаційного забезпечення системи управління стає одним із ключових факторів, що забезпечують можливість підвищення ефективності, диверсифікацію та інші конкурентні переваги.

У вирішуванні цих завдань важлива роль відводиться системі моніторингу як функції управління, яка передбачає збір інформації, її комплексну оцінку і прогноз на основі певної системи взаємоузгоджених і збалансованих між собою показників. Такий підхід на загал поділяється всіма теоретиками і практиками, а тому викликає значний інтерес до теорії моніторингу як комплексу джерел, методичного інструментарію і засобів узагальнення інформації. Значення моніторингу діяльності підприємства полягає в тому, що його результати є відправною базою корекції тактичних дій для досягнення стратегії. Тому у багатьох випадках вважається, що такий комплекс може бути залучено до загальної інформаційної системи підприємства у вигляді окремої підсистеми.

Незважаючи на загальновизначену значимість моніторингу для забезпечення ефективних управлінських рішень, відсутність чіткого визначення структурних елементів, процедур і розроблення самого механізму організаційно-методичного забезпечення системи моніторингу для оцінювання поточних справ і стратегій підприємства, ці чинники й становлять *основу частину проблематики формування системи моніторингу*.

Аналіз досліджень і публікацій дає змогу стверджувати, що питання формування надійної системи моніторингу є актуальною тематикою зарубіжних і вітчизняних досліджень [1, 3, 4, 6, 7]. У переважній більшості публікацій система моніторингу розглядається не тільки як інструмент, метою якого є широкоформатний спектр інформації, але й його абсолютно конкретна мета в удосконаленні процесу управління підприємством. Основні сутнісні характеристики моніторингу викладено у праці Е. Уілсона ("Мониторинг и анализ сетей. Методы выявления неисправностей. – М.: Лори, 2002), де обґрунтова-

но базові елементи цієї системи, а також наведено точку зору автора на побудову моніторингу динамічних систем.

Зарубіжні економісти Мак і Онг, які у своїй роботі (Мак Y.T., Ong P.E. Changes in Ownership structure and Board Structure after Initial Public Offering/FEN Governance Working Paper Series, 1999) виклали найважливіші компоненти структури системи моніторингу, також запропонували технічні регламенти і програми для внесення змін у базову конструкцію системи моніторингу.

Аналізуючи дослідження і публікації, можна відзначити, що, з одного боку, при розв'язанні проблематики побудови системи моніторингу недостатньо розглядається зв'язок із ефективністю діяльності; в основі робіт надмірно закладається акцент сутнісного підходу та недостатнє урахування галузевої специфіки. З іншого боку, впровадження системи моніторингу розглядається, особливо зарубіжними авторами, як формування інструментарію відстеження зростання вартості для акціонерів (модної на теперішній час вартісної парадигми управління). З цієї причини викладені способи й інструменти системи моніторингу більше акцентовані на отримання інформації процесів злиття, поглинання і реструктуризації, аніж на раціоналізм управлінської діяльності складних економічних структур. У таких роботах система моніторингу розглядається як інструмент регулювання економіки підприємства ринковими методами; проблеми складових конкретної виробничо-господарської діяльності знаходять відображення меншою мірою.

В інших роботах система моніторингу розглядається для конкретної (вузькоспеціалізованої) сфери діяльності – від фінансового контролю до пропонування цієї системи для управління персоналом. Будь-який надмірно вузькоспеціалізований підхід, незважаючи на свою деталізацію і спеціалізацію, втрачає ефективність через відсутність системності, оскільки взаємопов'язано не враховує інші супутні компоненти функціонування підприємства.

Узагальнюючи систему моніторингу як функцію управління, у дослідженні відзначається, що "роль системи моніторингу полягає в тому, щоб ефективно регулювати основні параметри виробничої діяльності, коригувати проекти, які не задовольняють цілі підвищення ефективності підприємства і постійно перебувати в курсі всіх змін як зовнішньо, так і всередині підприємства" [1, с. 3].

Попри те, блочна конструкція системи моніторингу все ж вважається *невирішеною частиною загальної проблеми* побудови теорії моніторингу. Вона може мати перекис у глибині відображення різних факторів, та, через низьку синергію, може зміщувати спрямування надмірної уваги на одному з напрямків діяльності і відповідне послаблення контролю за іншими аспектами діяльності.

Цілі статті полягають у дослідженні теоретико-методологічних підходів до побудови системи моніторингу підприємства та аналізі інструментарію і технологій його проведення.

Виклад основного матеріалу. Своєчасне виявлення, розпізнавання і попередження проблемних аспектів діяльності підприємства – основне при-

начення системи моніторингу підприємства. Проте однієї, навіть досконалої і вірогідної, констатації відхилень і розбіжностей недостатньо; ця складова системи інформаційного забезпечення управління повинна своїми методами інтерпретувати отримані результати і формувати на їх основі змістовні висновки, узгоджені зі стратегією розвитку підприємства. Тому для побудови надійної системи моніторингу вимогою насамперед виступає забезпечення високої якості інструментарію, розроблення критеріїв оцінювання, індикаторів і показників, сам процес виміру, методика статистичної обробки результатів та їх адекватна інтерпретація.

Показники, що вводяться у систему моніторингу, повинні охоплювати не тільки характеристику діяльності безпосередньо конкретного підприємства, а й характеристику зовнішнього середовища. На такій основі сформована узагальнена характеристика моніторингу як "побудова системи для постійного спостереження за певним процесом з метою виявлення його відповідності очікуваному результату чи частковим припущенням включаючи спостереження, оцінку і прогноз оточуючого середовища та його вплив на діяльність підприємства через зміни економічної кон'юнктури" [2].

Ця загальна характеристика достатньо добре характеризує концептуальні засади побудови системи моніторингу як відправної інформаційної бази для підтримки поточних і стратегічних управлінських рішень, а тому відзначається, що "економічну діагностику необхідно розглядати як один з етапів процесу управління, який передувє прийняттю управлінських рішень та являє собою самостійний напрям зі своїми прийомами, елементами і методами проведення" [3, с. 322].

Незважаючи на достатньо добре розставлені акценти, побудова системи моніторингу не є такою однозначною, як це виглядає на перший погляд. Крім того, що саме поняття моніторингу не має універсального тлумачення, складність посилюється тим, що цю систему теоретично формують і використовують в рамках різних сфер науково-практичної діяльності. Крім галузевої специфіки, проблему розробки загальної системи моніторингу посилює ще й той факт, що підприємства однієї галузі можуть культивувати різні типи організаційних структур, а тому інформаційні системи цих підприємств і система моніторингу, що входить до їх складу, матимуть свою специфіку. Саме з цих причин досить часто відзначається, що "на сьогодні конкретних розробок діагностування, які можна було б використати для підприємств в Україні, немає" [4, с. 204].

Система моніторингу повинна бути розроблена для конкретного споживача, а тому пряме запозичення академічних підходів і стандартизованих моделей для практичного використання на різних підприємствах навряд чи може бути ефективним. Узагальнена система моніторингу є матричною для різних сфер (реального і фінансових) секторів економіки і різних цілей. Тому така система, володіючи узагальненими характеристиками, рисами і властивостями, зазвичай, не спроможна адекватно характеризувати конкретне підприємство. Корпоративні інформаційні системи, що отримали достатньо широке визнання, як правило, є спеціалізованими і дають змогу відстежувати

тільки певний (узагальнений) набір показників. Наприклад, стосовно моніторингу фінансово-економічних показників пропонується така схема методологічного циклу: "збір інформації (спостереження); первинне оброблення інформації; формулювання гіпотези; твердження гіпотези (моделювання); висновки і пропозиції" [5, с. 193].

Автори [6, с. 6] розглядають економічну діагностику як "процес розпізнавання й визначення негативних (кризових) явищ у діяльності підприємства на основі помітності локальних змін, установлених залежностей, а також особливо помітних явищ поточної підприємницької діяльності". Тобто під діагностикою йдеться про процес оцінювання на основі комплексу методичних прийомів об'єкта, явища чи процесу управління, що дає змогу виявляти в них тільки слабкі ланки та "вузькі місця". Спрямування результатів моніторингу на підвищення ефективності діяльності відсунуто на другий план.

При проведенні моніторингу виникає необхідність отримання інформації, репрезентативної стосовно різних об'єктів, наприклад підприємства в цілому і окремих його складових (співвідношення системи і частин системи). Поряд з тим, через обмежену інформативність окремих показників виникає необхідність у використанні систем показників, які дають змогу не тільки кількісно охарактеризувати та оцінити ситуацію, але й розкрити причини її виникнення, а також провести структурно-логічний аналіз чинників, що впливають [7, с. 84]. Таким чином, можна зробити висновок про те, що моніторинг – це багатофакторний процес, який має свої особливості і тенденції, зумовлені інституційними факторами.

Моніторинг можна охарактеризувати як оперативне збирання даних про складні явища і процеси, що описуються достатньо невеликою кількістю ключових, особливо важливих показників з метою оперативної діагностики стану об'єкта у динаміці. Тому удосконалення і додаткова реструктуризація системи моніторингу, до складу якої входять показники, що охоплюють більш широкий спектр даних самого підприємства та основні макроекономічні показники зовнішнього середовища. Підкреслюючи властивості оперативності моніторингу йому можна дати визначення як цільовому оперативному відстеженню й аналізу змін, що відбуваються на підприємстві у контексті ринкового середовища.

Виділення такої спеціальної системи управління діяльністю підприємства зумовлюється швидкоплинністю поточних цілей підприємства і взаємозалежного з ним навколишнього середовища, суперечливістю таких цілей, невизначеністю і величезною розмаїтістю факторів, які змінюються, і критеріїв, що їх характеризують [8, с. 104].

Підприємство розглядається як клітина в організмі ринкового середовища і змушене сприймати його вплив, безупинно реагувати на всі його зміни. Необхідність підприємства реагувати і контактувати з ринковим середовищем формулює вимогу вводити у систему моніторингу кон'юнктурні фактори. Вимога врахування моніторингом впливу ринкових чинників на підприємстві базується не тільки на реальних кон'юнктурних факторах, а й загальній тенденції розвитку економіки – грошовий курс, вартість сировини і матеріалів,

вартісна оцінка (ціна) робочої сили тощо. Кон'юнктура – багатоаспектне поняття, складний комплекс взаємозалежних явищ. Тому, крім традиційної методики, моніторинг кон'юнктури передбачає використання певних (зазвичай запозичених з інших дисциплін) теоретичних підходів до її оцінювання.

Ефективна діяльність підприємства в умовах реальної економіки значною мірою залежить від того, наскільки достовірно передбачено оглядову і ближчу перспективу свого розвитку, тобто від якісного прогнозування, основою якого є розрахунок і аналіз поточних результатів діяльності підприємства, що дають змогу оцінити його нинішній стан і скоригувати, за необхідністю, його в майбутньому. Тому, наприклад, достатньо часто обґрунтовується, що "організаційно-методичний базис, сформований за результатами діагностики потенціалу фінансово-економічної стійкості виступає основою формування і вибору фінансової стратегії сталого розвитку" [9, с. 346].

Головна мета формування набору показників оцінювання господарської ефективності діяльності підприємства полягає не у простому встановленні прибутковості, рентабельності чи стабільності грошових потоків, а більшою мірою спрямовується на досягнення можливості аналізу ситуації за допомогою основних і допоміжних показників. Метою встановлення сильних і слабких позицій підприємства для можливостей нівелювання негативних перекосів структури ресурсів і доцільного перерозподілу їх потоку і спрямованості, максимізуючи ступінь досягнення поставленої мети.

Для цього показники діяльності доцільно розглядати через дві групи: загальногосподарські показники діяльності і фінансового стану; специфічні показники, що мають чітко виражений галузевий (спеціалізований) характер. При цьому враховується фактор інформативності: "Найкращим місцем зняття показників у діагностованому середовищі – місце (точка), вимір значення в якій дає найбільшу інформацію" [10, с. 80].

Висновки. Емпіричні дані практиків доводять про вищий рівень конкурентноздатності та ефективнішу систему управління підприємств, що впровадили у себе систему моніторингу. Основні переваги наявності системи моніторингу на підприємстві розглядаються через переваги у можливості отримання інформації, недоступної у рамках традиційної фінансової і статистичної звітності та показників аналітичного зрізу інформації управлінського обліку. Основна сфера практичного застосування моніторингу полягає у швидкому інформаційному обслуговуванні управління у різних сферах діяльності, що є доконечною потребою, а не факультативним вибором в умовах надзвичайно динамічних змін сучасного економічного середовища.

Література

1. Болквадзе И.Р. Формирование системы мониторинга экономического состояния промышленного предприятия как фактор повышения эффективной системы управления/ Дис. ... канд. экон. наук по спец. 08.00.05 – экономика и управление народным хозяйством: Российский государственный гуманитарный университет. – Москва. – 2004. – 136 с.
2. Діагностика потенціалу фінансово-економічної стійкості підприємства/ За ред. А.Е. Воронкової: Монографія. – Луганськ: Вид-во Східноукраїнського НУ ім. В. Даля, 2005. – 256 с.

3. **Сергеєва О.В.** Діагностика економічної стійкості як складова системи управління підприємством// Вісник соціально-економічних досліджень: Зб. наукових праць Одеського державного економічного університету. – 2007, № 27. – С. 320-326.
 4. **Салига К.С., Власенко С.А.** Методичні підходи діагностування фінансового стану підприємства// Держава та регіони. – 2007, № 3. – С. 204-210.
 5. **Коллас Б.** Управление финансовой деятельностью предприятий. Проблемы, концепции и методы: Пер. с франц. – М.: Финансы, ЮНИТИ, 1997. – 576 с.
 6. **Швиданенко Г.О., Олексюк О.І.** Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства: Монографія. – К.: КНЕУ, 2002. – 192 с.
 7. **Контролинг в бизнесе.** Методические и практические основы построения контроллинга в организациях/ А.М. Карминский, Н.И. Оленев, А.Г. Примаков, С.Г. Фалько. – 2-е изд. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 256 с.
 8. **Добрик Л.О.** Концептуальні положення управління реалізаційними процесами машинобудівного підприємства// Держава та регіони. – 2007, № 1. – С. 103-108.
 9. **Костырко Л.А.** Использование процедур диагностики в формировании механизма финансовой стратегии предприятия// Прометей. – 2007, № 2 (23). – С. 344-346.
 10. **Вагин В.Н., Оськин П.В.** Эвристические и вероятностные методы снятия эффективных показателей в системах диагностики// Известия РАН. Теория и системы управления. – 2006, № 4. – С. 78-93.
-
-